

ADEVĂRUL

ABONAMENTUL:

Pe un an — — — 4 cor.	Pentru străinătate:
Pe $\frac{1}{2}$ de an — — — 2 "	Pe un an — — — 6 cor.
Pe $\frac{1}{4}$ de an — — — 1 "	Pentru America:
Un număr 8 fileri.	Pe un an — — — 2 dolari

ORGANUL PARTIDULUI SOCIALDEMOCRAT
DIN UNGARIA

APARE ÎN FIECARE DUMINECĂ

Redacția și Administrația:

BUDAPESTA, VIII, CONTI-UTCA 4.

Aci sunt să trimite tot felul de scrisori, cereri și bani.
Tot aici să primesc anunțuri cu prețuri moderate.

Nori grei

se ridică și tot mai mult întunecă orizontul politicei din Ungaria. Ici-coleau se aude deja și cîte o bubuitură, cîte un trăznet: semn că furtuna se aproape...

In palatul nouului episcop gr.-cat. maghiar din Dobrițin a explodat o bombă, (ce se spune că ar fi fost trimisă de români), în urma căreia s'au stins trei vîeti omenești și mai mulți însă au fost răniți. Iar în urma exploziei acesteia a fost alarmată întreaga obște maghiară, pretutindeni ura față de naționalități țărănește cu o putere sălbatică, înjuriile față de valahi și arăși au ieșit din zăgazuri și curg cu'n avint nepraznic înainte... Astfel e obștea neștiutoare, astfel sunt oamenii lipsiți de cunoștințe, nutriți numai cu fraze patriotice și 'n sufletul căror cu mare grijă a fost sădită ura națională din fragede tinerețe. Înțelegem starea sufletească a obștei maghiare și nu-i imputăm nici o vină, pentru că nu vede adevărul, nu vede destul de curat ceiace s'a întimplat la Dobrițin.

Atentatul acesta e un trăznet puternic venit în urma politicei feudale maghiare, în urma acelei politici, ce ține în robie întreg poporul de jos și asuprește cu îndîrjire naționalitățile din țară. Bubuitura aceasta e un strigăt de: *destul!* — E un cuvînt departe răsunător, care spune atotputernicilor că jugul nu va mai fi putat cu umilință, asupririle trebuie să ia sfîrșit...

Explozia dela Dobrițin nu e răspuns numai la faptul guvernului, care a creiat noua episcopie gr.-cat. maghiară, atrăgînd la ea aproape 20 mii de români și vreo 13 mii de ruteni, ci e urmarea firească a politicei feudale, purtată de toate guvernele maghiare de până acum. Politica Ungariei au făcut-o și o fac și aici feudali, nemeșii bogăți și mulțumită acestei politici întreg poporul de jos e nedreptățit, iar naționalitățile sunt oprimate.

Feudali, nemeșii bogăți se țin morți la vechile lor privilegii și luptă din răsputeri, ca nu cumva poporul sărac și muncitor să ajungă la vre-un drept, prin care și-ar putea îmbunătății soarta vieții. Si tot acești feudali, acești nemeși în parte bogăți, în parte scăpătați se impotrivesc și înaintea egalei îndreptățiri a naționalităților din țară, ca ele nu cumva să se ridice pe cale culturală, economică, nu cumva să-și pretindă partea de drepturi ce se cuvine oricărui locuitor și cetățean.

Contra acestor feudali și contra politicei lor a răsunat bomba dela Dobrițin și odată ce faceți s'a început nu va înceta până nu va triumfa dreptatea.

Mai de vreme ori mai tîrziu, e tot una, dar va trebui să vină timpul cînd atîț poporul de jos își va primi drepturile sale cît și desvoltarea naționalităților va fi asigurată. Dar astă numai prin înfringerea politicei feudale de azi se va putea ajunge. Numai cînd poporul de

jos își va primi drepturile firește, numai prin votul universal, prin desvoltarea democrației se va putea deslega și chestiunea de naționalitate din Ungaria. E o legătură strînsă între problema de naționalitatea dela noi și între lupta politică a muncitorimei. O singură putere: feudalismul încătușează atîț desvoltarea naționalităților, cît și ridicarea muncitorimei. Căderea acestuia va face cu putință venirea unui viitor mai bun pentru ambele părți.

Adevărul acesta l-a luminat explozia bombei dela Dobrițin și ar trebui să fie orb cineva, ca să nu-l observe.

Oare sosit-a timpul ca și naționaliștii români să-și dea seamă de calea greșită pe care au apucat, sprijinind pe cel mai incarnat feudal și dușman al poporului: pe Tisza?

Vom vedea.

Ce ar trebui să facem și noi?

Comitetul conducător al partidului în urma unei hotărîri de mai nainte a început a seoate regulat în fiecare lună câte 1—2 broșuri de știință și de agitație, pe cari le răspândeșe în număr mare și în cercuri foarte întinse. Până acum au apărut două broșuri mai mari scrise de distinsul nostru tovarăș și om de științe Karl Kautsky, despre „Revoluția socială“ și alte două mici broșurele de agitație în preț de câte 6 fileri: una scrisă de tovarășul Ernest Garami despre „Lupta de clasă“ și alta scrisă de tovarășul J. Weltner despre „Lupta economică“. Si cărticelele astea, cari sunt scrise într-o limbă curată, ușor de de înțeles, pretutindeni unde ajung luminează în negura ne-cunoștinței, învăță pe cei neștiutori și seamănă sămânța adevărului. Iar în urma lor rodul e bogat: tovarășii își înmulțesc cunoștințele și devin luptători conștienți ai socialismului.

Dacă pentru noi români, ele totuși au un ne-juns, și anume sunt scrise ungurește; nu le putem înțelege. E adevărat, că s'ar putea traduce și ar trebui scoase în românește, căci am avea mare lipsă de ele. Dar cum să o facem? Doar și până acum, din puținul ce-l avem, am jertfit și am scos două cărticele atîț de folio-site: „Ce este și ce vrea socialdemocrația?“ (prețul 10 fileri) și „Cine a cules astăvara?“ (prețul 6 fileri), însă tovarășii noștri n'au întîmpinat broșurile astea cu însuflețirea ce se aștepta, nu le-au răspândit și nici azi nu le răspîndesc. Astfel e cu neputință deocamdată a mai scoate altele. Si cît de dureros e faptul acesta! Cât e de bogată comoara științei și cît de mult am putea noi să învățăm, dacă n'am fi atîț de indiferenți! Si spre binele nostru ar fi, deoarece e un adevăr sfînt: că numai prin învățătură vom înainta!

De aceia zicem tovarășilor: Părăsiți odată nepăsarea, apucați cărtile și broșurile noastre, duceți-le între popor, răspândiți-le, căci prin astă faceți o slujbă mare cauzei noastre sfinte. E înălțătoare chemarea agitatorului, care la adunări prin cuvînte inflăcărate mișcă inimile ascuțătorilor, dar tot așa de înălțătoare e și fapta modestă a celui ce răspândește cuvîntul tipărit, a celui ce cu cărtile vîrește lumina în bordeiele sărăcioase și întunecate ale nevoiașilor.

Căci numai dacă își vor face și tovarășii datorință, numai dacă vor răspîndi broșurile ce le avem deja, numai atunci vom putea scoate și noi un sir de alte cărticele.

Țărani români desmoșteniți

Sfînțenia proprietății private.

„Nu fura“ e una dintre poruncile dumnezești. Nu luă ce nu-i al tău, că păcătuești, așa învăță religia. Proprietatea privată e sfântă, așa spun legile.

Dar iată avem în mâna un decis, un document dintre cele multe, care adeverește, că nu totdeauna e sfântă proprietatea privată înaintea legei. Dacă vreun flămînd fură pâne: legiuitorul îl inchide. Dar dacă puternicile societăți cari țin în mâna lor minele, doresc să răpească moșioara omului sărac, atunci legea ajută înfăptuirea nedreptății acesteia.

Decisul acesta adus după toate formalitățile legale, e o dispoziție pretorială, care într'un mod simplu de tot, *tăru învința proprietarilor* răpește o multime de pământuri, case, edificii economice, pomi, pădure, etc. și le servește societății de mine Urikány-Zsilvölgyi.

Sute de români ajunși pe drumuri.

E vorba despre 62 moșioare, cari în mare parte erau avere, speranță și singurele mijloace de viață ale căror țărani români, săraci lipsiți pămîntului din Lupeni și Bărbăteni de sus. Aceste 62 de moșii se poate că aveau mai mulți proprietari, dar e sigur că prin rodul lor au susținut până acum mai mulți oameni împreună familile lor, cari laolaltă numărău mai multe sute de suflete. Însă societatea și-a pus ochii pe bucatelele de pământ, a rostit porunca că „are lipsă de ele“ și fibiroul i-a îndeplinit dorința. Decisul sună astfel, că în decurs de 8 zile toate cășile, pămîntul și pomi, vor trece în proprietatea societății, iar stăpînii cei vecchi, vor primi cățiva creițari, cu cari să-și cumpere traistă de cerasit, sau bilet de vapor pentru America — ori să-și scoată cărtulia de lucru și să meargă în mină, să muncească pentru aceia, cari i-au scos din moșie.

O repetăm:

Fapta aceasta e legală.

Vechitura de ordinătune împăratescă care spre mîndria parlamentarismului maghiar și aici se numește „lege“ de mine, îngăduie astfel de fapte: face cu putință, *ca societatea de mine pentru cățiva creițari de cerșetori să ocupe ori-care pământ*, orice casă de care are trebuință, măcar să se împotrivească proprietarii.

Nu suntem dușmani exproprierii, dacă asta se face pentru binele obștesc. Din contră și noi zicem, că ar fi o trebuință foarte arzătoare, ea statul să exproprieze toate minele.

Însă nefericiții țărani din Lupeni și din Bărbăteni de sus, pe cari i-a scos din moșie societatea Urikány-Zsilvölgyi, prin asta au devenit adevărați cerșetori.

Amânuntele hoției.

Să cercetăm frumușel și să vedem ce prețuri a stabilit domnii pentru pămîntul și averile sărmanilor răpiți:

Grupa I. Decisul asupra averilor din Lupeni, înșirate sub nr. 1—29. Au expropriat mai multe parțele, în mărime de 16.354 stîngeni pătrați, teritor cel-ău numit arabil. Aceste zece jugere de pămînt arabil foarte interesant pămînt de arat pot fi: a fost pe el 21 edificii, dintre cari 8 case de locuit, celelalte cotețe, șuri, grajduri, etc. Mai erau pe aceste 10 jughere de pămînt „arabil“ și 371 pruni, precum și 29 altfel de pomi. E acolo între altele și un pămînt „arător“, în mărime de 520 stîngeni pătrați,

pe care era o casă de locuit, sură, grajd, coțet, o cămară zidită aparte și 55 de pruni. Această „țarină”, acest pămînt „arător”, și toate celelalte sunt intravilane, case la cari aparținea căte-o grădină cu pomi. Și întreagă valoarea acestuia prețuită după fibirău, face 2182 coroane, din cari 1175 coroane se vine pentru pămînt, iar prunii au fost prețuit fiecare cu 2 coroane, cu toate că rodul de pe un singur an face mai mult, iar casa a fost taxată cu 300 coroane. Putea însă să o prețuiască și pe jumătate, cum a și prețuit alte două căsi cu cîte 150 coroane. Gardurile în lungime de 30—60 metri (garduri pe țarină!) au fost taxate cu 20 fileri de metru. Pentru întregul pămînt ce face mai mult de zece jughere a plătit societatea 36.232 coroane și 50 fileri, de fiecare jugher cam 3600 coroane, iar întreaga parte de stat cu tot cu căsile de locuit, cu grădini și cu pruni laolaltă a înăsat — cu prețul batjocoritor de 44 mii 367 coroane și 40 fileri. Ne putem închipui ce se ajunge din asta proprietarilor, cari sunt împărțiți în 29 grupe și fiecare grupă figurează cu sume de cîteva sute, sau 1000—2000 de coroane? Zău, nici pentru drumul la America nu se ajunge.

Grupa II. Teritoriile de pămînt din Lupeni, ce se află sub numerii 30—35 și 56—57. Laolaltă au ajuns în proprietatea societății un teritor de cosit în estindere de 521 stînjeni pătrați cu 833 coroane, un teritor numit pășune în estindere de 35.983 stînjeni pătrați cu 2072 coroane și o pădure de 1442 stînjeni pătrați cu 918 coroane. Pășunea a fost dată societății cu 30—35 fileri de stînjen, pe cînd un teritor de 50 stînjeni pătrați, numit neroditor, s'a oferit cu 50 fileri de stînjen. Explicație: pășunea roditoare a fost a țărănilor cerșetori, iar pășunea neroditoare a fost a unei baronese de Bánffy. Pădurea a trebuit cedat pentru 60—80 fileri de stînjen, cu toate că dacă pe fiecare stînjen ar fi numai un singur lemn și atunci ar costa de zece ori mai mult.

Grupa III-a iarăși e a locuitorilor din Bărbăteni de sus. (Numerii 36—55 și 57—72.) Societatea le-a luat pămîntul numit pășune și loc arător în estindere de 8661 stînjeni pătrați cu 10.757 coroane, adeca că fiecare stînjen cu 1—1.50 cor. S'a aflat și pe ăstia cîțiva stînjeni 165 de pomi. Au mai fost vreo 400 sălcii și arini, cari i-a „cumpărat” societatea cu cîte 10, zi zece fileri bucata.

Toate laolaltă: 39 jughere intravilanuri, grădini, loc arător și bucați de pădure au trecut în proprietatea societății fiecare jugher cu un preț mijlociu de 1300 coroane. Așadar multumită legii și fibirăului — cu un preț de jumătate ori chiar a treia parte mai mic decum se vinde pămîntul în ziua de azi.

E de însemnat că cu opt zile după hotărîrea asta societatea a avut dreptul să intre în proprietate, să dărime căsile și să alunge în lume pe locuitorii. Iar proprietarii aveau dreptul să apeleze în curs de două săptămâni. Că apelația nu poate împiedeca intrarea în proprietate a societății, reiese și din decis: „Pămînturile expropriate în folosință se preschimbă astfel că nu mai pot fi readuse în starea de mai nainte”. Până ce va ajunge apelația în mîna vicecomitetului, ori chiar a ministrului de interne, locul caselor va fi sfredelit și unde era cîndva căminul țărănilui român, mîne vor veni minele bogatei societăți.

Exproprierea asta e hoție legală și societățile de mine sunt destul de puternice ca să le îndeplinească. Dar dacă robii minelor, cei cari lucrează cu atită greutate, vor avea puterea și motivul cîndva de-a sili statul să exproprieze toate minele, cum vor mai plinge vinătorii după profit atunci, cum vor apăra ei „sfînta” proprietate privată. Cu cîtă furie nu vor spune că exproprierea ce se va face în folosul obștei e ticăloșie, — acei oameni cari azi spre a-si mări profitul fură cu atită fătănicie!

...Încă ceva mai avem de adăus: decisul pretorial a fost scris în numele lui Vasile Ianza — iar acest Vasile Ianza până acum a „crucițat” din salarul de pretor aproape un milion de coroane.

Ianza e slușbaș al statului și mai presus de toate e român. Și dacă-i român, nu e mirare

că s'a făcut coadă de topor în mînilor societății și săvîrșește toate ticăloșenile.

In timp cînd naționaliștii români se tîrguiau cu Tisza, afară între popor, iată ce se petrece. Dar pe ei nu-i doare durerile ce le îndură pătură săracă a neamului. Poporul român sărac și muncitor, n'are nici un binevoitor, nici un prieten, deoic singur pe partidul social-democrat, partidul muncitorilor, care duce luptă împotriva tuturor bogăților și îmbuibaților.

CRONICA

IN TARĂ.

Amărirea muncitorilor fără lucru. (O nouă adunare de protestare.) Marți, în 24 Februarie n. înainte de amiază iarăși s'a adunat muncitorii fără de lucru din Budapesta spre atrage atenția autorităților asupra mizeriei ce domnește, și a pretinge începerea lucrărilor publice. Vorbitorul L. Kitajka a ținut o cuvîntare lungă, prin care a zugrăvit starea lucrurilor de azi. Spune că nici nu se găsește un document mai bun despre răutatea organizației sociale de azi, decit faptul că atunci cînd pe străzile orașului muncitorii fără de lucru se astring în rojuri, tocmai atunci în alte părți ale capitalei cei răsfătați și bogăți aranjează petreceri de carneval.

Statul nu face nimic pentru vindecarea răului. A dat 100 mii de coroane pentru 50 mii de muncitori fără lucru și acum crede că a făcut destul.

Promisiuni s'a tot făcut din partea ministrului de comerț, dar până acum n'am ajuns încă îndeplinirea nici uneia din promisiunile astea.

S'a primit o rezoluție, în care se stabilește, că răbdarea multimei lipsite a ajuns la culme și în loc de promisiuni goale ei prețind muncă și pâne cinstită.

După adunare muncitorii a ieșit cu totii la stradă și au început a demonstra. Poliția, ca de obicei și acum a ocupat colțurile străzilor și cu puterea brutală a împrăștiat pe cei cari demonstrau. Astfel s'a întîmplat că muncitorii îndrîrjiți apucând pietrii și orice le venia la mândă au spart mai multe ferestre și lămpi dela stradă.

Polițiștii unde au ajuns loveau cu dosul săbii în muncitorii cari cereau dreptul lor la viață. Așa se face la noi. Fabricele s'a închis, muncă nu e, pânea s'a gătat, mizeria a copleșit pe muncitori și când aceștia îndrăznesc a ieși la stradă, îndrăznesc a pretinge ca guvernul să le vină îtr'ajutor, — atunci primesc lovitură de sabie și gloanțe din partea poliției.

Dar până cînd va merge tot așa? Multă vreme nu se mai poate, căci dacă nu se face vreo schimbare în spre bine, are să uzeze o zguduire puternică, prin care e sigur că se va prăbuși atit guvernul, cît și întreaga șleahtă de stăpînitori ai zilei de azi.

A devenit vacanț cercul Lugojului. In urma denumirei de magnat a fostului deputat de Lugoj Plosz Sándor, mandatul a devenit vacanț și nu peste mult se va face nouă alegere. După cum anunță foile de Mecuri, din partea guvernului candidață Nicolits Daniel, președintele partidului muncei din comitatul Caraș-Severin.

S'a votat proiectul despre nouă împărțire a cercurilor electorale. În ședința de Joi după vorbirile deputaților români V. Damian, St. C. Pop și ministrul președinte Tisza, a fost primit în general și în special proiectul despre nouă împărțire a cercurilor. Tisza a arătat că în viitor vor fi 267 cercuri maghiare, 42 maghiaro-germane și 33 naționaliste.

Luni la 2 Martie se va începe în Cameră discuția asupra vorbirei lui Tisza ținută Vinerea trecută în chestia tratativelor de pace cu naționaliștii români. La discuția astă va lăsa parte și opoziția maghiară, care își va stabili punctul său de vedere, precum și deputații naționaliști români.

Cuvântarea lui Tisza

rostită în ședința de Vineri (20 Februarie) a Camerei în chestia pacificului cu naționaliștii români.

Citind vorbirea lui Tisza, mai mult caoricind ni-se întărește vechea credință, că chestiunea de naționalitate din Ungaria nu se va deslega decit numai prin o preschimbare de sevîrșită în viața politică a țării.

Înțelegerea, ori pactul nu va aduce nici cînd vre-un rezultat, precum n'a adus nici legea de naționalitate, făcută de Deák la anul 1868. Dacă această lege, dreaptă și înțeleaptă, a rămas literă moartă, și nu o respectă nimeni, apoi nici pacturile nu vor fi mai norocoase.

Dealtfel Tisza nici nu promite mai nimic. El se mărginește numai la unele lucruri de-a doua mină, iar în privința celor mai arzătoare trebuințe ale poporului român, în privința chestiunilor economice, spune că va urma cu colonizările, răpind moșioarele mici ale țăriilor români.

In privința legii apponyiane deasemenea e foarte restrîns la promisiuni, iar legea de naționalitate declară singur, că nu voește să o respecte. Promisiunile acestea, măcar să fie îndeplinite toate — nu îndestulesc cerințele drepte ale neamului românesc și nimeni nu se poate mulțumi cu ele.

Se va scurge încă multă vreme, până la deslegarea adevărată a chestiunii de naționalitate, dar asta nu va face-o Tisza, ci viitorul parlament al poporului, ales pe baza votului universal.

Publicăm aci unele părți din vorbirea lui Tisza, ca cititorii să vază la ce a tot rumegat el împreună cu naționaliștii români un an de zile, cât au ținut târguelile.

La început.

Tisza: On. Cameră! După ce hotărîrea comitetului național român s'a dat deja publicată, mă văd îndemnat a lămuri întreaga opinie publică asupra mersului întreg a per tractărilor de pace.

Convingerea mea veche este că scopul principal al politicei noastre naționale trebuie să fie: stabilirea păcii și a bunei înțelegeri cu toți fiile acestei patrii, cărora trebuie să le fim sprijinitorii în toate chestiunile, culturale, sociale și economice, dacă ei sunt gata a se împrietenii cu ideia statului nostru maghiar. — Cu știrea fostului ministru-președinte am rugat deci pe dl dr. Teodor Mihali, ca să-mi facă cunoscut, plângerile și dorințele partidului național.

Din luna Aprilie, anul trecut, am avut deci per tractări cu trei membri ai comitetului, a-supra dorințelor și cererilor lor. Din capul locului trebuie să spun, că n'am observat din partea lor cereri, cari ar fi în contrazicere cu ideile fundamentale ale statului maghiar, — numai în cercuri înguste de tot. Două cereri de căpetenie s'a făcut, ca: 1) în cercurile locuite de naționalitate, se numesc oficiantii români, și 2), că în aceste cercuri și numărul alegătorilor români să fie în majoritate.

La dorința primă am răspuns că n'am nimic contra, iar a doua dorință s'a exprimat atunci cînd proiectul de lege despre dreptul de vot era deja stabilit, și din care s'a putut constata, că alegătorii români vor fi mai puțini la număr și că nici 30 de cercuri nu vor fi cu majoritate românească. Că în aceste cercuri ce fel de deputați se candideze: n'a fost vorba, și nu mi-s'a cerut nici un favor în aceasta privință. Guvernul are dreptul să sprijinească dintre doi deputați români pe acela, care stă mai aproape de politica lui.

Concesia nr. 1

Chestiile prime cari le-am desbatut, se refere la situația socială și politică a românilor. Am recunoscut dreptul egalității pe toată linia. Ei pot în cadrele legilor să se organizeze în partid politic separat stabilind un program regnicolar ori sătesc. Dreptul de întrunire și asociare îi voiu da la fel ca și maghiarilor. Cultura națională și-o pot desvolta liber atât în școală, cît și în societăți, și văd bucurios atât inteligența română cît și funcționarii publici în fruntea acestor mișcări.

A doua chestiune importantă a fost: recunoașterea partidului național. Eu cred că e o greșală de căpetenie, existența unui asemenea partid, dar în țară liberă nu se poate împiedica existența partidelor naționaliste. Dacă sunt partide confesionale, partide care propovăduiesc ura de clasă, trebuie să permitem și existența partidelor naționale. Recunosc, că politica de strău maghiară, n'a luat cunoștință până aci de existența acestui partid, dar el a trăit, a existat, a lucrat și a agitat.

Concesii pe teren administrativ

Am recunoscut, că în ținuturile locuite de români, în viața comunală și comitatensă să va susține starea de până aci, în privința hotărârii limbii românești. Iar pe viitor în aceste ținuturi vor fi numiți astfel de funcționari, care se pot înțelege în limba maternă a poporului. Si până atunci voi dispune, ca la școlile mai înalte din patrie, să se propună în limba română.

Iar pentru notari am dispus să se înființeze un curs de limba românească.

Cele economice

Am promis, că voi sprijini nisuințele economice ale românilor. Industria lor să fie sprijinită și din vîstera statului. Să se țină cursuri economice și în limba română. Colonisările nu se vor face în paguba românilor, ci pentru apărarea averilor ungurești, ca proprietățile maghiare să rămână în mâna lor.

Chestiuni culturale

Românii au cerut cu insistență schimbarea legii școlare alui Apponyi. Le-am spus, că aceasta nu se poate.

Referitor la școalele elementare de stat guvernul va dispune, ca în comunele locuite de naționalități, băieții în clasele inferioare se fie instruiți și în limba maternă. Ne vom îngriji, ca din preparandii se iasă căt mai mulți învățători, care să vorbi și altă limbă; pentru a se putea înțelege cu copiii în limba lor maternă.

Gimnaziile

Gimnaziile românești sunt ajutate până aci cu 19.000 cor. la an.

Guvernul este dispus să sprijinească întregirea gimnaziului din Brad la 8 clase, dar nu vrea să schimbe limbă de propunere maghiară dela cele 4 clase superioare ale gimnaziului din Beiuș. Este dispus însă să permită deschiderea unui nou gimnaziu românesc.

Propunerea religiei

Religia în toate școalele se va propune în limba elevilor și de preoții aceleiași confesiuni. În privința asta guvernul va da în scurt timp o nouă ordinație.

Episcopia de Hajdudorogh

se va revizui. Vreo 15 comune cu circa 12.000 de credincioși români, vor fi alăturate la vechia lor dieceză. Dar comunele locuite de greco-catolici maghiari vor fi alăturate la episcopia maghiară.

Legea de naționalități

nu sunt învoiit să o respectă. Ea s'a introdus într'un timp, cind națiunea maghiară a crescut, că prin asta va putea cîștiga naționalitățile pentru ea. S'a înșelat căci agitația naționalităților a urmat pe totă linia contra noastră. Între asemenea împrejurări introducerea acestei legi ar fi sinuciderea noastră.

Ce se va face și ce nu?

Dintre îmbunătățirile arătate mai sus unele, poate cred, că se vor introduce, dar cele mai multe și esențiale numai în cazul dacă s'ar fi făcut pacea, și români ar fi eliminat din programul lor punctele care dau bănuială la neîncredere și care sunt în contracicere cu ideia de stat maghiar.

In tot cazul voi regula chestiunea de propunere a religiei în școalele medii, și voi da intrare limbii românești în școalele poporale de stat, în cadrele arătate mai sus.

Roagă Camera ca să pună la ordinea zilei întreg materialul desbaterei avute cu români. Camera primește propunerea și hotărăște ca

In 2 Martie nou

să se ia în desbatere aceasta chestie. Până atunci s'au și amînat ședințele.

Explozie de bombă în Dobrițin.

*

Explozie groaznică la noua episcopie gr.-cat. — 3 morți și 7 răniți — Episcopul căruia i-a fost gătit atentatul a scăpat. — Un „cadou“ din Cernăuti.

„Sameni vînt și culegi furtună“, — așa spune o zicătoare foarte înțeleaptă rămasă din bătrâni. Si adevărul zicătoarei așteia s'a dovedit încăodată prin atentatul dela Dobrițin.

Anume înainte cu'n an și jumătate guvernul Lukács, spre a cîștiga încredere în ochii șoviniștilor maghiari, a infăptuit un plan vechiu: a creiat episcopia gr.-cat. maghiară de Hajdudorog. Faptul ăsta n'ar fi atrăs atenția nimău, dacă panamistul de Lukács n'ar fi atrăs în cercul diecezei vreo 19 mii de români și vreo 13 mii de ruteni.

Români mai ales, s'au împotrivit din capul locului contra faptului acestuia. Țărani români, în mare parte neștiutori de carte, nu s'au putut împăca nicidcum ca ei să se lăpede cu desăvîrșire de „legea“ lor, să nu mai asculte liturgia în limba românească — și de aceia ei nutreau ura cea mai mare contra noii episcopii și contra noului episcop Miklóssy Istvan.

Iar de cealaltă parte rutenii iarăși sunt așașați în modul cel mai crud și chiar în zilele de față decurge în Sighetul-Marmăt ei un monstru de proces contra rutenilor, cari vor iau să se lăpede de religia gr.-cat. și să primească pe cea gr.-or. rusească.

Nu s'a stabilit încă dacă atentatul s'a făcut din răzbunare politică ori nu, dar în urma stărilor de acolo nu-i mirare dacă întrăvățărarea politica a fost tinta.

Luni înainte de amiază s'a întâmplat explozia în mijlocul orașului Dobrițin, în edificiul camerei de industrie și comerț, unde se afla rezidența episcopului de Hajdudorog Miklóssy István.

Pe adresa episcopului a sosit Luni înainte de amiază din Cernăuț un pachet de vreo 20 kgr. greutate. Episcopul nu l-a luat în primire spunind că e ocupat, ei l-a încredințat secretarului și locuitorului său. Aceștia au desfăcut pachetul și au găsit în el o mașină de explozie în formă de orologiu, care era plină cu ecrazit, și care în mîinile lor a explodat. Atât secretarul cât și locuitorul episcopului împreună cu'n advocat ce din întâmplare se afla de față, au fost striviti în urma exploziei puternice, care a crăpat pereții edificiului și a cutremurat toate casele din jur. Iar șapte persoane au fost rănite grav.

Cine a trimis pachetul?

Indată după nenorocire s'a început cercetare spre afilarea trimițătorului acestui pachet. Zilele trecute episcopul a primit o scrisoare din Cernăuț, în care anunță scriitorul că va trimite 100 coroane pentru biserică gr.-cat. și pentru credincioșii săraci ai diecezei. Totodată amintește că va trimite și un candelabru aurit împreună cu o blană de leopard pentru sfintia sa episcopală. În scrisoare era iscălitura următoare: *Anna Kovács, Csernovic, Ungarische Kolonie.*

Mai târziu printre ruine s'a aflat scrisoarea asta, pe baza căreia s'a stabilit că pachetul a fost predat la posta nr. 1. din Cernăuț în 20 februarie. Cercetarea poliției urmează.

Ce zic foile șoviniste despre atentat?

Toate ziarele șoviniste din Budapesta cîntă în cor, că români ar fi făcut atentatul, pentru că în timpul din urmă le-a crescut prea mari coarnele, fiind ei copii răsfătați ai guvernului. Mai cu seamă în felul acesta scrie „Pesti Hirlap“, care cere guvernului să se folosească de mijloace violente față de naționalități și să nu mai urmeze nici o confațuire de pace.

E adevărat, că astfel de întâmplări nu pot fi privite cu drag de nimeni. Dar noi nu credem că români, ori chiar rutenii, dacă ei au făcut atentatul, l-au făcut pentru că erau prea

răsfătați de guvern și să bucurau de-o libertate prea mare din partea statului.

Din contră, explozia aceasta groaznică s'a făcut în urma neleguiurilor săvîrșite de stăpînitorii de azi ai țării, cari nicicând n'au luat în seamă interesele și dorințele naționalităților. Ei au sămănat vînt și furtuna a venit dela sine în mod firesc.

„Conducătorii“.

Din prilejul tîrguelilor de pace dintre Tisza și naționaliștii noștri, am putut vedea cine sunt aşașii conducători ai neamului românesc. Advocați în cea mai mare parte, bogătași, popi și protopopi. Aceștia se dău de cărmuitori poporului și spun că luptă pentru îmbunătățirea sortii și a vieții nației. Dar pot fi ei adevărații tâlcitorii ai durerilor și suferințelor, de cari are parte poporul?

Știu ei oare și cunosc ei mizeriile ce le îndură poporul român muncitor de jos? Simt ei oare care e lipsa cea mai mizerabilă ce o îndură țaranul român? De unde să-o simtă! Ce simt și ce știu ei, sunt lucruri de mâna două, căci truda și traful greu în care trăiește plugarul român, ei nu pot să-l înțeleagă. Ce durere să-i apese pe ei de bietul popor, dară ei nu cunosc viața poporului? Născuți din părinți bogăți, ei n'au avut parte a cunoaște lipsa și săracia. Întrați în școli li-e ușor a trece peste toate neajunsurile, căci părinți lor și susțin ușor cu banii speculați din punga săteanului, ba lucru natural, tot ei sunt împărtășați și cu stipendiile fondurilor de ajutoare. Pe urmă iată-i advocați gata. Acum încep a-și croi viitorul: mai întâi să așeză unde văd că poporul e mai înapoiat în cultură, căci acolo sunt siguri că au teren bun de exploatat, iar pentru orice lucru de nimic vînd moșile, vitele săracilor, lăsându-i la sapă de lemn. Li-e mult acestor domni până se încuivează, căci pe urmă știu ei cum să învârtească procesul pe tema cutării paragraf, ademenind lumea neînțelegătoare cu promisiuni de reușită, până ce scot pe bieții oameni cu punga goală și cu moșioara vîndută la dobă... iar copii rămân să crească din mila cerului cum pot, așteptând vremea ca să ia drumul pribegiei spre America... Aceștia sunt conducătorii cari au reprezentat poporul la „târgul lui Tisza“.

Dacă nu le-a reușit că de data asta să lege pacea cu Tisza, apoi nesuccesul acesta nu schimbă nimic din faptul, că ei nu sunt întrelegătorii și binevoitorii poporului. Azi n'au făcut pacea, — bine, dar vor face-o mâne, căci așa o cere firea lor.

Însă nu acești naționaliști vor face pacea adevărată dorită de toți, ci însuși poporul, muncitorimea. Vestii naționaliștii cari au pactat cu contele Tisza, sunt împovărați de blăstămurile atitor nefericiți, cari au ajuns la sapă de lemn pe urma lor. Ei, și apoi ce pace vreau ei să 'ncheie, căci ei nu știu ce-i mizeria, lor nu le plâng copii de foame, lor nu le mor vitele din lipsa nutrețului, ei nu cunosc povara, căci nu-i amenință săracia ca sabia lui Damocle.

Nu ca la loterie să scot drepturile milioanelor de muncitori, cum cred d-lor, ci pe baza dreptului la viață liberă a fiecărui om. Pacea nu o cere nimenea, fără atunci când e bătut, și poporul român încă nici în luptă adevărată nu a intrat. Pacea să înțelege atunci când să împacă cel nemulțumit, iar voi cari nu sunteți mulțumiți cu singele cel stoarceți dela săteni muncitori, nu umblați ca să-i luați și pielea ca să-o târguiți pentru buzunarul vostru. Aceasta e un lucru dintre cele mai scărboase.

Numai când toți cei cu palmele aspre de muncă grea, vor fi destul de lumină și organizații, numai atunci își vor duce ei lupta de dezrobire de sub legăturile stăpânirei nedrepte din ziua de azi.

Iar dacă naționaliștii de azi voesc să se impacă după regulile dreptăței, eu nu le doresc fără metamorfizare, ca din ceiace sunt astăzi, să-i văd alătura cu orice muncitor de rînd, muncind pentru pânea udată de sudori amare, și cheltuindu-și sănătatea în ateliere nesănătoase, injurați de toți înfumurații atunci dela coarnele plugului, trădiți de greul vietii vor găsi modul cum trebuie făcută pacea...

G. L.

DIN CARTEA NELEGIUIRILOR.

*

Inainte cu două săptămâni am promis că vom începe descrierea faptelor păcătoase ale preotului Ioan Perian din Criștor, deci să ne împlinim promisiunea :

E cunoscut îndeobște, că naționaliști români popii și advocații orbesc și prostesc poporul încrezut lor. Una vorbesc poporului și alta fac ei, dar numai despre aceia nu grăește gura lor, cum s-ar putea deștepta poporenii și cum s-ar putea ridica la o treaptă mai înaltă de desvoltare. Intre altele ei indeamnă poporul să nu vindă și să nu cumpere nimic dela străini, ba chiar nici să nu steie de vorbă cu streini, decum să mai învețe cumva și limba altor popoare.

Să nu învețe poporul nimic, să rămînă tot așa de neștiutor, cum au fost părții și stră bunii, asta o doresc naționaliștii noștri.

Constantin Pleșa țăran și băiesă locuitor din Criștor, văzind că domnii naționaliști nici de cum nu se poartă așa cum vorbesc, și-a luat îndrăzneală să scrie un articol în „Tribuna Poporului“ din Arad, în Nr. dela 26 Iulie, a. 1911, cu titlul : „Să apărăm pământul“. Acest articol, însă nu i-a convenit lui popa Perian, și într'un număr din 6 August 1911 al „Tribunei“ s'a pus și a dat un răspuns, în care bârfește pe Pleșa, numindu-l de „semidoct maniac“ (închipuit fără cultură adevărată) și îi dă chiar și alte epitetă, ca : „codașul satului“, etc. Pentru insultele acestea Pleșa l-a dus la lege pe popa.

Cauza care a făcut pe Pleșa să scrie articolul numit, la care popa a dat răspunsul insultător, a fost aceia că popa a săvârșit mai multe lucruri înspre dauna satului și a bisericii, pentru cari fapte, Pleșa a voit să tragă pe sfântia sa la răspundere înainte Consistorului. Dar Consistorul n'a făut nimic pentru clăificarea faptelor acestora, cari nu puteau fi aprobată nu numai de Pleșa, dar nici de alții locuitori ai satului, iubitori de adevăr și dreptate. Si ori cât a stăruit Pleșa, voind să dovedească cu martori că faptele popești nu sunt drepte și morale, ci sunt păgubitoare poporului, Consistorul n'a luat în vedere cerința dreaptă, ci a îndrumat pe popa, ca el să se judece cu Pleșa cum îi place.

Popa s'a și pus pe lucru și a convocat ședința comitetului bisericesc din loc, unde el era președintele și cu membrii cari în mare parte erau influenți de „domnul“ preot, au început ei de ei să judece asupra lui Pleșa, fără să-l chemă și pe acesta de față și fără să-i fi scutat martorii lui. Astfel comitetul de sub conducerea popi a hotărât că acuzele lui Pleșa sunt minciuni și în acest fel au făcut proces verbal.

Văzind Pleșa, că nu i-se face dreptate, ba nu i-se ascultă nici părerile lui, s'a simțit silit să scrie la „Tribuna“ despre faptele mărsave ale popii, cerind ca cetitorii să-și aibă judecata lor după cum le dictează bunul simț și dragostea față de adevăr și dreptate.

După publicarea în „Tribuna“ a scriselor lui Pleșa, a venit popa cu articolul lui de răspuns, unde a atacat și insultat cum i-a venit la gură. Pentru insultele astea Pleșa a găsit de bine să tragă pe popa la răspundere în fața judecătoriei, crezind că adevărul lui va triumfa. Dar s'a înșelat sermanul om, pentru că n'a ținut socoteala de aceia, că omul rărac eu tot dreptul în mână, rămîne nedreptățit. Asta s'a întîmplat și cu Pleșa.

Popa care îndeamnă poporul să nu învețe alte limbi, știe bine limba maghiară și s'a putut apăra la judecată, iar Pleșa neștiind limba nici nu s'a putut justifica bine nici n'a putut înțelege, ce vorbea popa. Ba nici martorii lui Pleșa cari ar fi dovedit că cele scrise de el sunt lucruri adevărate, nici aceștia n'au fost ascultați. Însă s'a luat în vedere de judecătorie, procesul verbal făcut la ședința comitetului bisericesc în modul mai sus descris. Un certificat făcut de notarul din Criștor, care spune că Pleșa este un om neastîmpărat și să ceartă cu tot satul. Si pe baza „documentelor“ acestora a fost pedepsit Pleșa.

Dar cu atît e mai scandalos faptul astă, căci notarul a făcut și lui Pleșa un certificat,

în care spune că Pleșa e om de omenie și cinstiț, n'a făcut nimănui nici un rău. Însă acest certificat, după cum se vede, n'a fost luat în seamă de judecătorie.

Că pentru ce umbla popa în ruptul capului să amutească pe Pleșa, pentru că el să întoarcă lucrurile asa că dreptatea să nu iasă la lumină, vom vedea în numărul viitor.

ZIUA FEMEILOR.

Muncitoarele organizate din lumea întreagă sărbătoresc la 8 Martie ziua femeilor. Abia e de lipsă a mai spune, că de mare însemnatate are organizarea femeilor pentru întărirea mișcării noastre. E deajuns, să arătăm spre pericolele aceleia, cari să năpustesc asupra muncitorimei și a lumei întregi, în urma neorganizării muncitoarelor. Femeia luminată e isvorul bunătății, al frumosului, al folositorului și al farmecului, iar din contră femeia neștiutoare e razima prostiei, a superstițiilor, serviciului și a mizeriei ticăloase,

Ziua femeilor va fi o mare zi de agitație, spre a atrage atenția femeilor neștiutoare și neorganizate, asupra datorinței lor. Cea dintâi datorință a femeii e aceia, să devie om și om numai prin organizare va fi. Zilele de felul acesta, în cari se aranjează demonstrații, aduc mari foloase de agitație. De aceia chemăm pe tovarăși, ca să lucreze din răspunderi pentru reușita zilei femeilor.

ȘTIRI

— **Calcă romine plin de mindrie**, rădicăți frunțe sus nesfăt, fiindcă — orice zic gurile rele — ai învins. Si învingerea aceasta este de datorită intelectualilor conducerii naționali cari cu toate că s'a zădărnicit pactul, cu toate că au fost învinsi totuși ei au rămas învingători...

De mult suntem noi că ne lipsește ceva, ca să fim fericiți pe deplin. De mult ne rupem capul, că oare ce să fie lucrul de care ducem așa mare lipsă, dar nu ne pleznea nici de ce prin minte ce poate fi cauza că poporul român din Ungaria nu e destul de fericit?

Dar iată că s'a deslegat taina: Anume la balul costumat din Arad, unde damele române s'a prezintă împănată cu tricolor românesc, a venit nechecat și trimisul poliției. Si în vreme ce acesta protestă contra tricolorului a păsit în sală unul dintre cei cari au tărguit cu Tisza și i-a spus-o:

— Că doar chiar ministrul președinte ne îngădueste purtarea tricolorului.

Când citim stirea aceasta fără a vrea ne ducem degetul la frunte și exclamăm:

— Asta am vrut-o noi...

Căci să ne dăm seama bine: cătă însemnatate au aceste tricolori în viața noastră publică! Fără tricolor nu ne este ziua ziuă și noaptea noapte. Fără tricolor nu mânăcam cu tîhnă nici mălaial nici mămăligă.

Căci români ar fi rămas aici la vatra lor, și n'ar fi mers în America dacă li-ar fi fost permis a purta tricolorul. Căci însă ar fi votat cu guvernul, dacă acesta la alegeri pe lângă beuturica și papricaș ne mai șoptea, că putem purta și tricolorul!

Deci să nu ne mai pese, că executorul ne scoate perina de sub noi, fiindcă suntem în restanță cu dările, să nu ne mai doară dacă banca „Nesătoasa“ ori „Belitoarea“ de încă ori de colo, ne licitează avuturile căci doar tricolorul face mai mult decât toate acestea. Cine a văzut pe vreun om, care să se simtă bine fără de tricolor? Noi însă am văzut oameni, cari chiar trăesc din tricolor. Așa sunt d. e. fabricanți de pantinci, văpsuitori, negustori, etc.

„Drept aceia fraților români, puneti-vă mâna la înimă și mulțumiți Atotputernicului, că a înzestrat pe conducerii voștri cu o înțelepciune atât de înaltă, încât v-au câștigat tricolorul atât de mult dorit...“

— **D. Birăuțiu**, după cum ni-se anunță din Toracul-Mare, Duminecă în 15 Februarie n. a. descălecăt acolo și la adunarea generală a despărțimintului „Astrei“ s'a avîntat și tîinea o conferință, în care a „combătut“ socialismul, spunind că pentru noi români acesta nu e bun. Atât.

Nu cercetăm în trecut și nu mai amintim de vremurile când d. Birăuțiu vorbea astfel, când își bătea pieptul și tîinea sus și tare că e socialist. Nu căutăm nici pentru că lepădat d. Birăuțiu de credință-i de mai nainte și pentru că a intrat în rîndul seducătorilor poporului. Se poate că din convinere. S'a convins, că printre socialiști nu se poate trăi vre-o viață înfloritoare. Socialiștii trebuie să lupte și să suferă, să jertfească pentru cauza comună tot ce au mai scump și mai drag, căci astfel o cere morală noastră. La noi nu se pot astringe

averi, la noi „conducătorii“ nu se înbogățesc din „luptă“ ca la naționaliști și convingându-se d. Birăuțiu de aceasta — ne-a părăsit. Bine a făcut. N'am pierdut nimic.

Dar e desgustător, ca tocmai acest domn să vină azi și să combată socialismul. Să spună că români sunt o specă de oameni, cărora le ar strica dacă s'ar organiza în partidul socialist. Pentru ce? Nu sunt tărani români destul de săraci și destul de apăsați? Nu sunt aproape 500 mii de meseriași și băiesi români proletari, pe cari numai socialismul îi va ridică la o treaptă mai înaltă? Dar dacă am privi lucrurile din punctul de vedere al naționaliștilor, nici atunci socialismul nu poate fi un rău pentru români, deoarece e lucru cunoscut, că meseriașii noștri ajunși în vîtoarea orașelor, numai prin socialism își pot păstra cultura națională și nu-și uită cu desevirșire limba strămoșească. Toți oamenii de omenie trebuie să recunoască aceasta și dacă domnul Birăuțiu va urma cu „combaterea“ lui, vom să-i dăm răspunsul cuvenit.

— **Resultatul alegerilor din România**. După încheierea alegerilor din România se anunță că au reușit 169 liberali, 10 conservatori democrați, 9 conservatori, 2 naționaliști și 1 independent. Astfel reușita alegerilor e favorabilă pentru partidul liberal, care azi stă la guvern.

In urma teroarei făcute de autorități candidații socialiști n'au câștigat nici un mandat. Voturile primite de ei s'a împărțit astfel: La București Gh. Cristescu 400 și D. Marinescu 388 de voturi, la Ploiești I. C. Frimu 247, la Brăila Constatin Popovici 69, la Tulcea Dr. C. Racovski 249, la Constanța I. Birzan 77, la Galați Dr. C. Racovski 267 și M. Gh. Bujor 130, iar la Turnu-Severin Dr. C. Racovski a întrunit 47 voturi.

— **Federația Socialistilor Români din America** va ține un congres extraordinar în zilele de 20—21 Martie 1914 la Detroit Mich. Ordinea de zi e următoarea: 1. Programul și statutele Federației. 2. Tatica mișcării. 3. Presa. 4. Alegerea comitetului. 5. Propunerii.

— **Câtă dare de consum plătim?** Numerii următori arată darea de consum a unor articluri de casă foarte trebuincioși: După un chilogram de slăină plătim 47 fileri dare de consum, după un chilogram de zahăr 38 fileri, un chilogram de sare 16 fileri. Dacă folosim 1 litru de petrol, prin asta plătim statului 13 fileri dare. Însă dacă ne-am înluminat locuința cu electrică n'au plătit dare de consum. Înainte cu 45 de ani pe fiecare locuitor al țării se venia 5.3 coroane dare de consum, în 1912 numărul acesta s'a urcat la 31.2 coroane, adecaz azi plătim de lașe ori mai mult decât înainte cu patruzeci și cinci de ani.

ACTIVITATEA NOASTRĂ.

*
— **Către tovarășii din Oradea-mare!** Tovarășii români din Oradea-mare sunt rugați a lua parte la convenirea ce se va ține Duminecă, la 8 Martie n. în Munkás-Otthon, unde se va face primul pas pentru înființarea secției de acolo. Așteptăm că tovarășii români din Oradea-mare să îndeplinească și ei hotărîrea congresului din Arad: de-a înființa secțiune în orașul lor.

Secțiunea română a partidului socialist democrat din Budapesta, aranjează Duminecă în 1 Martie după amiază la ora 3 în Ujpest Vörösmarty u. nr. 6. O serată literară, cu următorul program: 1. De ce sunt săraci și bogați?, prelegere tinută de tov. I. C. 2. Martiri și călăi de Th. Neculă, decl. de tov. N. Petrovici. 3. Cântece populare cântate din flaut de tov. I. Gligor. 4. Noi vrem pământ de Gh. Coșbuc, decl. de tov. I. Receanu. 5. A voastră e vină! de I. Procopie, decl. de tov. F. Hînț. 6. Așa' i Românul cântat din violină de tov. I. Receanu. 7. La icoană versuri de A. Vlahuță, decl. de tovarășa Paraschiva Ciser. 8. Cuvânt de închidere, rostit de *

Redactată de un comitet.
Redactor responsabil: Ioan Flueraș.

Tipogr. Világosság, s. a. Budapest, VIII. Conti-utea 4.